

УДК 343.35:355.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2026.40.19>

АКТУАЛЬНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СПРЯМОВАНОЇ НА УХИЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВІД НЕСЕННЯ ОБОВ'ЯЗКІВ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ШЛЯХОМ ПІДРОБЛЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ВЧИНЕНЕ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Григоращенко Олександр Вікторович,
orcid.org/0009-0006-8934-5401
доктор філософії у галузі знань з права

У статті здійснено дослідження актуальних питань щодо протиправної діяльності, спрямованої на ухилення військовослужбовців від несення обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, вчинене в умовах воєнного стану. Визначено, що в умовах збройної агресії проти України та запровадження правового режиму воєнного стану особливого значення набуває забезпечення належного функціонування сектору безпеки і оборони держави, де основним елементом цього процесу є сумнівне виконання військовослужбовцями своїх обов'язків, що прямо впливає на обороноздатність держави, стабільність військових формувань та ефективність протидії зовнішнім загрозам. У таких умовах будь-які прояви ухилення від проходження військової служби становлять підвищену суспільну небезпеку.

Зроблено висновок, що протиправна діяльність, спрямована на ухилення військовослужбовців від виконання обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, є складним і багатогранним явищем, що набуває особливої небезпеки в умовах воєнного стану, оскільки посягає не лише на встановлений порядок несення військової служби, але й на основи національної безпеки, підриває довіру до державних інституцій та сприяє поширенню корупції. Ефективна протидія таким правопорушенням потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавчої бази, посилення контролю за діяльністю відповідних органів, впровадження сучасних засобів перевірки документів, а також підвищення рівня правової свідомості громадян і військовослужбовців. Військовим посадовим особам які приймають рішення щодо звільнення від проходження військової служби необхідно посилити контроль щодо недопущення порушень при звільненні з військової служби відповідно до підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Перед звільненням вижити всіх заходів щодо перевірки інформації та наданих документів військовослужбовцями. В умовах триваючої збройної агресії особливо важливо забезпечити невідворотність відповідальності за такі діяння, що сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню дисципліни у військових формуваннях та зміцненню обороноздатності України в цілому.

Ключові слова: протиправна діяльність, ухилення, військовослужбовці, обов'язки, військова служба, Збройні Сили України, підроблення документів, правопорушення, злочинний умисел, слідчі органи, Державне бюро розслідувань, досудове розслідування, кримінальні правопорушення, правова кваліфікація.

**CURRENT ISSUE REGARDING ILLEGAL ACTIVITIES AIMING AT EVADING
MILITARY PERSONNEL FROM FULFILLING THEIR MILITARY SERVICE
OBLIGATIONS THROUGH FORGERY OF DOCUMENTS,
COMMITTED UNDER MARTIAL LAW**

Hryhorashchenko Oleksandr Viktorovych,
orcid.org/0009-0006-8934-5401
Doctor of Philosophy in Law

The article studies current issues regarding illegal activities aimed at evading military personnel from performing military service duties by forging documents, committed under martial law. It has been determined that in the conditions of armed aggression against Ukraine and the introduction of the legal regime of martial law, ensuring the proper functioning of the security and defense sector of the state is of particular importance, where the main element of this process is the conscientious performance of their duties by military personnel, which directly affects the state's defense capability, the stability of military formations, and the effectiveness of countering external threats. In such conditions, any manifestations of evasion from military service constitute an increased public danger.

It was concluded that illegal activities aimed at evading military personnel from fulfilling their military service obligations by forging documents are a complex and multifaceted phenomenon, which becomes particularly dangerous in conditions of martial law, since it encroaches not only on the established procedure for performing military service, but also on the foundations of national security, undermines trust in state institutions and contributes to the spread of corruption. Effective counteraction to such offenses requires a comprehensive approach, which includes improving the legislative framework, strengthening control over the activities of relevant bodies, introducing modern means of document verification, and raising the level of legal awareness of citizens and military personnel. Military officials who make decisions on exemption from military service need to strengthen control over the prevention of violations during discharge from military service in accordance with subparagraph «d» of paragraph 2 of part 4 of Article 26 of the Law of Ukraine «On Military Duty and Military Service.» Before being released, all measures to verify information and documents provided by military personnel must be taken. In the context of ongoing armed aggression, it is especially important to ensure the inevitability of responsibility for such acts, which will contribute to strengthening law and order, increasing discipline in military formations, and strengthening the defense capability of Ukraine as a whole.

Key words: illegal activity, evasion, military personnel, duties, military service, Armed Forces of Ukraine, forgery of documents, offense, criminal intent, investigative bodies, State Bureau of Investigation, pre-trial investigation, criminal offenses, legal qualification.

Актуальність дослідження обумовлена низкою факторів правового, соціального та безпекового характеру, де в умовах воєнного стану значно зростає потреба у мобілізаційних ресурсах, що зумовлює підвищене навантаження на систему комплектування військових формувань, у таких обставинах будь-які прояви ухилення від служби, особливо шляхом підроблення документів, прямо шкодять обороноздатності держави. Окрім того, спостерігається тенденція до ускладнення способів вчинення таких правопорушень, використання сучасних технологій, доступ до бланків, печаток, а також можливе залучення посадових осіб до протиправних схем сприяють зростанню латентності злочинів і ускладнюють їх виявлення та документування. Також, проблема має яскраво виражений корупційний аспект, де підроблення документів нерідко супроводжується зловживанням службовим становищем, отриманням

неправомірної вигоди та формуванням стійких кримінальних зв'язків між цивільними особами та представниками державних органів. Важливим є питання і забезпечення належної кримінально-правової кваліфікації таких діянь, оскільки можуть охоплюватися нормами, що передбачають відповідальність за підроблення документів, службове підроблення, ухилення від військової служби, а в окремих випадках і за злочини проти основ національної безпеки України. Крім того, актуальність теми підсилюється необхідністю удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів, військових формувань та органів державної влади з метою своєчасного виявлення та припинення таких правопорушень.

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед сучасних дослідників проблематику вчинення протиправної діяльності, ухилення військовослужбовців від несення обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, вчиненому в умовах воєнного стану досліджували вітчизняні вчені, зокрема Г. Анісімов, Ю. Бутусов, С. Горелов, Ю. Дзюба, В. Касинюк, Т. Мельник, Т. Касько, В. Клименко, О. Остапенко, В. Навроцький, М. Сенько, С. Секлецький, Є. Стрельцов, М. Хавронюк, С. Харитонова, А. Якупов та ін. Однак, актуальність досліджуваного нами питання залишається вкрай важливою та підсилюється необхідністю удосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів, військових формувань та органів державної влади з метою своєчасного виявлення та припинення таких правопорушень.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз механізму вчинення протиправної діяльності, ухилення військовослужбовців від несення обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, вчиненому в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. В умовах збройної агресії проти України та запровадження правового режиму воєнного стану особливого значення набуває забезпечення належного функціонування сектору безпеки і оборони держави, де основним елементом цього процесу є сумлінне виконання військовослужбовцями своїх обов'язків, що прямо впливає на обороноздатність держави, стабільність військових формувань та ефективність протидії зовнішнім загрозам. У таких умовах будь-які прояви ухилення від проходження військової служби становлять підвищену суспільну небезпеку.

Згідно ст. 1 Закону України «Про оборону України»[1], ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»[2] воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Оборону України»[1] у разі збройної агресії проти України або загрози нападу на Україну Президент України приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, подає його Верховній Раді України на схвалення чи затвердження, а також вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни.

Органи державної влади та органи військового управління, не чекаючи оголошення стану війни, вживають заходів для відсічі агресії. На підставі відповідного рішення Президента України Збройні Сили України разом з іншими військовими формуваннями розпочинають воєнні дії, у тому числі проведення спеціальних операцій

(розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) у кіберпросторі. З моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає воєнний час, який закінчується у день і час припинення стану війни.

На підставі Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №64/2022, затвердженого Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року №2102-IX [3], в Україні із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб введено воєнний стан, який надалі неодноразово продовжувався та діє на час.

Згідно до ст. 65 Конституції України[4], ст. 17 Закону України «Про оборону України»[1], ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [5] захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є конституційним обов'язком громадян України, які проходять військову службу відповідно до законодавства. У відповідності до вимог ст.ст. 9, 11, 16, 127, 128 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24.03.1999 №548-XIV[6], ст.ст. 1-4 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24.03.1999 №551-XIV[7], військовослужбовці під час проходження військової служби, повинні свято і непорушно додержуватися Конституції України та законів України, Військової присяги, віддано служити Українському народові, сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок; беззастережно виконувати накази командирів; знати та виконувати свої обов'язки та додержуватися вимог статутів Збройних Сил України; виявляти повагу до командирів (начальників) і старших за військовим званням, сприяти їм у підтриманні порядку і дисципліни; виконувати службові обов'язки, що визначають обсяг виконання завдань, доручених йому за посадою; бути зразком високої культури, скромності й витримки, берегти військову честь, захищати свою й поважати гідність інших людей; поводитися з гідністю й честю, не допускати самому і стримувати інших від негідних вчинків та виконувати завдання, пов'язані із захистом Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Однак, особливої уваги потребують протиправні дії, пов'язані з підробленням документів з метою уникнення виконання військового обов'язку. Йдеться, зокрема, про виготовлення та використання фальшивих медичних довідок, службових документів, рішень військово-лікарських комісій, довідок про непридатність до служби або інших офіційних документів, що створюють уявні підстави для звільнення або відстрочки від служби. Такі дії не лише підривають авторитет державних інституцій, а й створюють передумови для поширення корупційних схем у сфері військового управління. Саме у контексті воєнного стану підроблення документів набуває якісно нових ознак, оскільки посягає не лише на встановлений порядок документального обігу, але й на національну безпеку держави. Вчинення таких правопорушень ускладнює процес комплектування Збройних Сил України, негативно впливає на морально-психологічний стан особового складу та підриває принцип справедливості у виконанні військового обов'язку.

Так, деякі військовослужбовці військової служби за мобілізацією, достовірно знаючи свої обов'язки, передбачені зазначеним вище законодавством, яке регламентує порядок виконання військового обов'язку і проходження військової служби, маючи можливість належно їх виконувати, свідомо допускають їх порушення, вчинивши військове кримінальне правопорушення за наступних обставин. Однак, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки, бажаючи їх настання, діючи в умовах воєнного стану, з метою ухилитися від несення обов'язків військової служби, мотивуючи це

небажанням їх виконувати, вирішують ухилитись від несення обов'язків військової служби шляхом обману командування військової частини.

Як приклад, реалізуючи злочинний умисел, військовослужбовець перебуваючи на військовій службі, подає рапорт із завідомо неправдивими відомостями до командування, про звільнення з військової служби відповідно до підпункту «Г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [5] через сімейні обставини, пов'язані з необхідністю здійснювати догляд за матір'ю, яка є інвалідом 2 групи. До рапорту про звільнення, військовослужбовець додає завідомо неправдиві відомості, а саме нотаріально засвідчену копію: довідка до акту огляду медико – соціально експертної комісії від 09.09.2024 Серії 12 ААВ №968047, виданої Обласною медико-соціальною експертною комісією №2 КЗ КОР «Обласне бюро МСЕК» за підписом голови МСЕК про встановлення його матері 2 групи інвалідності. У довідці до акта огляду МСЕК серії 12 ААВ № 968047 від 09.09.2024 зазначено, що «Г» оглянута 09.09.2024, їй встановлена 2 група інвалідності, причина інвалідності – загальне захворювання, інвалідність встановлена на строк до 01.10.2026. Наказом командира військової частини військовослужбовця звільнено з військової служби відповідно до підпункту «Г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», тобто через сімейні обставини, пов'язані з необхідністю здійснювати догляд за матір'ю.

Згідно інформації з КЗ КОР «Обласне бюро МСЕК» – членами лікарської комісії Обласної медико-соціальної експертної комісії №2 особу не оглядали, 09.09.2024 довідка Серії 12 ААВ №968047 не видавалась. Крім цього військовослужбовець усвідомлюючи, що в нього відсутні законні підстави для звільнення із військової служби в порядку передбаченому пп. «Г» п. 2 ч. 4 ст. 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», не має фактичних та правових підстав для нарахування та виплати йому грошового забезпечення при звільненні військовослужбовця, діючи з прямим умислом, шляхом обману, який виразився у підробленні інформації про необхідність постійного догляду за матір'ю інвалідом II групи, 22.03.2024 безпідставно отримав нараховані та виплачені йому фінансово-економічним відділом військової частини на рахунок відкритому в АТКБ «ПриватБанк» грошові кошти на загальну суму 124 849,27 грн (сто двадцять чотири тисячі вісімсот сорок дев'ять гривень сімдесят чотири копійки), яким він незаконно заволодів розпорядившись в подальшому на власний розсуд, чим військовій частині, в особі держави, завдано матеріальної шкоди у вищевказаному розмірі. Тобто, у даному випадку вчинено кримінальні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 190, ч. 4 ст. 409 КК України [8], а саме: ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, вчинене в умовах воєнного стану та заволодіння чужим майном шляхом обману (шахрайство).

Відповідно до ст. 216 КПК України: слідчі органів Державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень: вчинених проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України[9].

Таким чином, протиправна діяльність, спрямована на ухилення військовослужбовців від виконання обов'язків військової служби шляхом підроблення документів, є складним і багатограним явищем, що набуває особливої небезпеки в умовах воєнного стану, оскільки посягає не лише на встановлений порядок несення військової служби, але й на основи національної безпеки, підриває довіру до державних інституцій та сприяє поширенню корупції. Ефективна протидія таким правопорушенням

потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення законодавчої бази, посилення контролю за діяльністю відповідних органів, впровадження сучасних засобів перевірки документів, а також підвищення рівня правової свідомості громадян і військовослужбовців. Військовим посадовим особам які приймають рішення щодо звільнення від проходження військової служби необхідно посилити контроль щодо недопущення порушень при звільненні з військової служби відповідно до підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу». Перед звільненням вижити всіх заходів щодо перевірки інформації та наданих документів військовослужбовцями. В умовах триваючої збройної агресії особливо важливо забезпечити невідворотність відповідальності за такі діяння, що сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню дисципліни у військових формуваннях та зміцненню обороноздатності України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про оборону України. Закон від 06.12.1991 № 1932-XII. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон від 12.05.2015 № 389-VIII URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Про військовий обов'язок і військову службу. Закон від 25.03.1992 № 2232-XII . URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
6. Статут внутрішньої служби Збройних Сил України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>
7. Дисциплінарний статут Збройних Сил України. Закон від 24.03.1999 № 551 XIV URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-14#Text>
8. Кримінальний кодекс України. Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
9. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026